

ATEBE

Dinî Araştırmalar Dergisi
Journal for Religious Studies
e-ISSN: 2757-5616

ATEBE Dergisi / Journal of ATEBE

Sayı: 12 (Aralık / December 2024), 23-49.

Neden, Süreç ve Sonuçlarıyla Dinsel Değişim: Yaşar Alptekin Örneği

Religious Conversion with its Causes, Process, and Consequences: The Case of Yaşar Alptekin

İbrahim YILDIRIM

Arş. Gör. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Felsefe
ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Research Assistant Dr, Osmaniye Korkut Ata University,
Faculty of Theology, Department of Philosophy and
Religious Sciences
Osmaniye, Turkey
ibrahimyildirim@osmaniye.edu.tr
orcid.org/0000-0001-5142-9593

Asım YAPICI

Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Din
Psikolojisi Anabilim Dalı
Prof. Dr., Social Sciences University of Ankara, Faculty of
Theology, Department of Psychology of Religion
Ankara, Turkey
asim.yapici@asbu.edu.tr
orcid.org/0000-0002-7041-9064

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 3 Ekim / October 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 26 Aralık / December 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Atıf / Cite as: Yıldırım, İbrahim - Asım Yapıcı. "Neden, Süreç ve Sonuçlarıyla Dinsel Değişim: Yaşar Alptekin Örneği". *ATEBE* 12 (Aralık 2024), 23-49. <https://doi.org/10.51575/atebe.1560533>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. / This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Asım Yapıcı/İbrahim Yıldırım**).

Yazar Katkıları: Çalışmanın Tasarlanması:

Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Veri Toplanması:

Yazar-1 (%70), Yazar-2 (%30)

Veri Analizi:

Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Makale Yazımı:

Yazar-1 (%70), Yazar-2 (%30)

Makale Gönderimi ve Revizyonu:

Yazar-1 (%30), Yazar-2 (%70)

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. Ayrıca bu makalenin yazarlarından biri dergi editoryal ekibindedir. Çıkar çatışması durumu olmaması için yazar editoryal ekipten çıkarılmış ve tedbir alınmıştır.

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Alıntı-GayriTicari 4.0 (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 (CC BY-NC 4.0) International License.

Neden, Süreç ve Sonuçlarıyla Dinsel Değişim: Yaşar Alptekin Örneği

Öz

Dinsel değişim, din psikolojisinin kurulduğu dönemden itibaren güncelliğini koruyan konular arasında yer almaktadır. Tarihsel süreçten bugüne kadar olumlu veya olumsuz biçimde neredeyse tüm insanların muhtelif boyutlarda dinsel unsurlar ile temas ediyor oluşu, dinsel değişim konusunu akademik alanda önemli ve güncel tutan hususlardandır. Bu çalışma; inançlı olduğu hâlde dine karşı ilgisiz bir hayat sürdüren Yaşar Alptekin'in neden ve nasıl dindarlaştığı sorusuna cevap aramaktadır. Nitel araştırma desenlerinden olan durum çalışması desenine bağlı olarak yürütülen bu çalışmada veriler doküman incelemesi ile elde edilmiştir. Bu doğrultuda Yaşar Alptekin'in bizzat kendisinin kaleme aldığı kitaplar ve onunla çeşitli sosyal medya platformlarında yapılan röportajlar, birinci elden kaynaklar olarak kullanılmıştır. Bu anlamda mevcut çalışma, psikobiyografik araştırma geleneği içinde değerlendirilebilir. Toplanan bilgi ve malumatlar, betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Alptekin'in özel yaşamı, siyasi görüşü ve sanatçı yönü gibi konular, çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca bu çalışmada yer alan bilgi ve malumatlar, araştırmanın yapılmış olduğu tarihe kadarki dokümanlar ile sınırlıdır. Araştırmanın temel sorusuna cevap ararken dinsel değişimin aşamaları, güdüleri, motifleri, çeşitleri, gerçekleşme biçimi ve sonuçları hakkında din psikolojisi literatüründe yer alan kuramsal yaklaşımlardan destek alınmıştır. Bu bağlamda psikanalitik ve varoluşçu yaklaşımlarla birlikte sosyal kimlik kuramından da faydalanılmıştır. Bu noktada öncelikle Alptekin'in çocukluk, gençlik ve yetişkinlik döneminde yaşadığı önemli olaylar ve hayatını etkileyen hadiseler, dinsel değişimi harekete geçiren nedenler kapsamında analize çalışılmıştır. Alptekin'in değişim öncesi ve sonrası kişilik ve kimlik bakımından nasıl bir değişim yaşadığı, bunun kendisiyle ve sosyal çevresi ile ilişkilere nasıl yansıdığı sorusuna odaklanılmıştır. Ulaşılan bulgulara göre Alptekin'in dinsel değişim sürecini harekete geçiren nedenler; "çocukluk dönemini mutsuz geçirmesi", bu anlamda "sevgisiz ve ilgisiz büyümesi", "yetişkinlik döneminde yaşadığı anlamsızlık duygusu", "samimiyet arayışı", "içerisinde bulunduğu gelişim döneminin etkileri", "zihinsel tatminsizlik", "aile içi sorunlar" ve "değişime eşlik eden dinî tecrübeler" şeklinde sıralanabilir. Meydana gelmiş olan dinsel değişim sonucunda Yaşar Alptekin'in kimlik ve dünya görüşü başta olmak üzere giyim tarzından arkadaş çevresine, ilişkilerine yön veren temel belirleyicilerden insanlara bakışına kadar bireysel ve sosyal hayatında köklü değişimler yaşandığı izlenmektedir. Ancak onun, temel kişilik yapısında fark edilebilir bir değişime rastlanmamıştır. Mevcut kişiliği, değişim sonrası kimliği ile bütünleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Dinsel Değişim, Yoksunluk Hissi, Anlam Arayışı, Dinî Kimlik, Yaşar Alptekin.

Religious Conversion with its Causes, Process, and Consequences: The Case of Yaşar Alptekin

Abstract

Religious conversion is one of the issues within the psychology of religion that has remained relevant since its establishment. The fact that almost all people have, in various ways, positively or negatively, come into contact with religious elements throughout history and up to the present day is one of the issues that keeps the subject of religious conversion important and current in the academic field. This study seeks to answer the question of why and how Yaşar Alptekin, who lives an indifferent life towards religion despite being a

believer, became religious. This study, conducted using the case study design — one of the qualitative research techniques — relied on document analysis to collect data. In this context, Yaşar Alptekin's books written by himself and interviews conducted with him on various social media platforms have been used as first-hand sources. In this sense, this study can be evaluated within the psychobiographical research tradition. The collected data were analyzed using the descriptive analysis technique. Issues such as Alptekin's private life, political views, and artistic direction are beyond the scope of this study. In addition, the information contained in this study is limited to the documents available up to the time the research was conducted. While searching for answers to the basic question of the research, support was received from theoretical approaches in the psychology of religion literature about the stages, motivations, motifs, types, realization, and consequences of religious conversion. In this context, psychoanalytic and existentialist approaches, as well as social identity theory, were used. At this point, firstly, the important events of Alptekin's childhood, youth, and adulthood and the events that affected his life were analyzed within the scope of the reasons that triggered religious conversion. The focus was on the question of how Alptekin experienced a change in terms of personality and identity before and after the change, and how this was reflected in his relations with himself and his social environment. According to the findings, the reasons that triggered Alptekin's religious conversion process can be listed as follows: "having an unhappy childhood", accordingly "growing up without love and attention", "the feeling of meaninglessness experienced in adulthood", "search for sincerity", "the effects of his developmental period", "mental dissatisfaction", "family problems", and "religious experiences accompanying the change". As a result of this religious conversion, it is observed that Yaşar Alptekin underwent radical changes in his individual and social life, ranging from his identity and worldview to his clothing style and circle of friends, and the fundamental factors shaping his relationships and his view of people. However, no noticeable change was observed in his basic personality structure. His existing personality became integrated with his post-conversion identity.

Keywords: Psychology of Religion, Religious Conversion, Feeling of Deprivation, Search for Meaning, Religious Identity, Yaşar Alptekin.

Giriş

Dinsel değişim, din psikolojisinin ilk dönemlerinden itibaren merkezi konuları arasında yer almıştır. Nitekim din psikolojisinin öncü ve kurucularından E. Diller Starbuck (1899) “*Din Psikolojisi*”, William James (1901) “*Dini Tecrübenin Çeşitliliği*” ve G. Stanley Hall (1904) “*Ergenlik*” isimli çalışmasında dinsel değişim konusunu ihmal etmemiştir.

Türkçeye dinsel değişim diye çevrilen “conversion” kelimesi aslında politik, ekonomik, estetik ve psikolojik alanlarda zuhur eden her türlü köklü değişimi ifade etmektedir. Bununla birlikte sosyal bilimler literatüründe dinî hayatta meydana gelen her türlü değişim ve dönüşüm için “conversion” kavramının kullanıldığı görülmektedir (Peker, 2015). Bu bağlamda, dinî değişim yaşama olayına *conversion*, bu olayı yaşayan bireye de *convert* denmektedir. Bu noktada belirtilmesi gereken husus, *ihtida* ile *conversion* kavramlarının birbirinden ayrılması gerekliliğidir. Nitekim *ihtida* kavramı “*gerçeğe ulaşmak, doğru yolu bulmak*” manasına gelmekte olup, inançsızlıktan yahut başka bir dinden İslam’a geçişi belirtmek için kullanılmaktayken *conversion* kavramı daha geniş

bir anlam ihtiva etmektedir (Köse, 2000). Dinsel değişim kavramı inançsızlıktan inanca, bir dinden başka bir dine, aynı inanç sistemi içerisinde farklı eğilimlere geçiş anlamlarına gelebileceği gibi aynı zamanda mensup olunan inanç sistemi veya dini yaşama yoğunluğundaki değişim anlamına da gelmektedir (Kayıklık, 2017; Yavuz, 2013).

William James, “*Dini Tecrübenin Çeşitliliği*” adlı eserinde dinsel değişimi ihtida başlığı altında iki bölümde incelemektedir. James (2017, 203), hidayete ermek, inanılan dinde yenilenmek, inayete ulaşmak ve dini yaşamak gibi ifadelerin genelde benzer şeyleri vurguladığını dile getirmektedir. Ona göre bu ifadeler “...daha önce bölünmüş, yanlış bir değersizliği ve mutsuzluğu seçmiş benliğin, dinsel gerekçelere daha sıkı tutunmak suretiyle yavaş yavaş veya birden birleşmesini, doğru olan değeri ve mutluluğu seçmesini...” belirtmektedir. Starbuck da (1899, 21) dinî değişim konusunu “*Din Psikolojisi*” isimli eserinde ele almakta ve dinsel değişimi, “*kişiden kişiye daha hızlı veya daha yavaş bir şekilde meydana gelen, kötülükten iyiliğe, günahkârlıktan doğruluğa doğru gerçekleşen bir karakter değişimi*” olarak tarif etmektedir.

1. Kuramsal Çerçeve

1.1. Dinsel Değişimin Çeşitleri ve Aşamaları

Konuyla ilgili literatüre bakıldığında dinsel değişimin ana hatlarıyla dört alt başlık hâlinde incelendiği görülmektedir. Bunların ilki; inanılan dini yaşama yoğunluğunda görülen (içten içe) değişimlerdir. İkinci tür dinsel değişim, bir dinden başka bir dine geçmek (dıştan dışa) şeklindedir. Burada bireylerin mensup olduğu dini bırakıp başka bir dine geçmesi söz konusudur. Üçüncü dinsel değişim çeşidi olan inançsızlıktan dine geçme, herhangi bir dini inanca sahip olmayan bireylerin dine inanması durumu olarak ifade edilebilir. Dördüncü dinsel değişim çeşidi ise bireyin inanmış olduğu dinsel değerleri reddederek dinden tamamen ayrılmasıdır (Kayıklık, 2011).

Dinsel değişimin meydana gelmesi zaman bakımından farklı şekillerde tezahür etmektedir. Dinsel değişim kimi zaman birdenbire ortaya çıkabilmektedir. Aziz Pavlus’un ani biçimde gerçekleşen dinsel değişimi ve Müslüman kültürdeki meşhur anlatıya göre Hz. Ömer’in Müslüman oluşu bu bağlamda değerlendirilebilir (Kartopu, 2013). Değişimin yavaş yavaş meydana gelmesi de zaman bakımından dinsel değişim biçimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada zamanla gelişen dinsel değişimle alakalı net bir süre söylemek mümkün değildir. Nitekim bu durum birkaç ay sürebileceği gibi yıllar da alabilmektedir (Kayıklık, 2011).

Dinsel değişim, kendiliğinden meydana gelen bir olgu değildir. Bu süreç ister aniden ister yavaş yavaş tezahür etsin bireyin değişim yaşaması, belli aşamalar neticesinde gerçekleşir. Lofland ve Stark’ın (1965) ortaya koyduğu dinsel değişim modeli bu noktada dikkate değerdir. Söz konusu modele göre dinsel değişimin ilk aşaması *gerilim*dir. Kişinin bu hususta yaşadığı gerilim en belirgin şekilde çelişki kavramıyla karakterize edilmektedir. Bu aşamada kişinin idealindeki koşullar ile mevcut durumu arasındaki farklılık onun iç dünyasında huzursuzluğa ve gerilime yol açar. İlk aşamada gerilim yaşayan birey bu gerilimi azaltmak için farklı yollar aramaya girişir.

Modern insan bu problemi psikiyatrik, politik veya dinsel olmak üzere genelde üç farklı çözüm yoluyla aşmaya çalışır. Dinsel çözüm arayan kişi, mevcut problemlerini dinî ve manevi öğretiler ışığında tespit etme ve bu çerçevede çözüm bulma çabasıdır (Lofland - Stark, 1965).

Yaşanan gerilim ve huzursuzluk için farklı metotlar deneyip çözüm yolu bulamayan bireyler dine yönelebilir. Bu amaçla onlar farklı ibadethanelere gitmek veya din hakkında bilgi sahibi olabilmek amacıyla çeşitli dinî gruplar arasında -deyim yerindeyse- mekik dokuyabilir. Lofland ve Stark (1965), bireylerin yaşadığı bu aşamaya *arayış* adını vermektedir. Arayış aşamasından sonraki evre, *dönüm noktasıdır*. Arayış sürecinin ardından çeşitli olaylar veya durumlar neticesinde dönüm noktası kabul ettikleri muhtelif tecrübeler yaşayan bireyler, bu durumu genellikle ilahî gücün iradesiyle karşılaşma şeklinde yorumlar (Kox vd., 1991).

Dinsel değişimin beşinci ve altıncı aşamaları Lofland ve Stark'a göre (1965) benzerlik göstermektedir. Bunların ilki bireylerin dinsel değişim yaşamış kişilerle ya da gruplarla etkili bağlar geliştirmesidir. Diğer aşamada ise birey önceki inanç ve değerlerinin yer almadığı veya çok az yer aldığı ortamlardan uzaklaşarak henüz yeni benimsediği inanç ve değerlerin konuşulduğu veya yaşandığı yerlerde bulunmayı tercih eder. Lofland ve Stark (1965) dinsel değişimin son aşamasının *yoğun etkileşim* aşaması olduğunu dile getirmektedir. Bu aşamada değişim yaşayan bireyin belli bir seviyeye gelmesi gerekmektedir. Buna göre değişim yaşayan birey, dâhil olduğu grup içerisinde görevlendirilebilecek dereceye gelebilmişse yoğun etkileşim aşamasına ulaşmış kabul edilir. Bu noktada bireyin "görevlendirilebilir" olması yeni inanç grubu tarafından samimi ve güvenilir olarak değerlendirildiği anlamına gelmektedir.

1.2. Dinsel Değişim Olgusuna Farklı Yaklaşımlar

Dinsel değişim konusu ile ilgili görüşlere bakıldığında kişinin bu olaydaki konumunun tartışmalı olduğu görülmektedir. Bireyin dinsel değişimi acaba kendi iradesiyle mi yoksa kendi iradesine rağmen mi gerçekleşmiştir? Bu soru bireyin dinsel değişim sürecinde aktif mi (bilinçli ve entelektüel) yoksa pasif mi (duygusal ve edilgen) olduğu tartışmasını beraberinde getirmektedir. Buradan hareketle aktivist ve pasivist yaklaşım olarak adlandırılan iki farklı dinsel değişimden bahsedilmektedir (Kim, 2003; Rambo L. R., 1993).

Pasivist ve aktivist yaklaşımın bazı ayırıcı noktaları bulunmaktadır. Buna göre ani denebilecek kadar kısa bir sürede dinsel değişim yaşayan bireylerde duygusal faktörlerin etkili olduğu iddia edilmektedir. Bu gibi kimselerin yaşadığı değişimde bilinçaltına bastırılan çatışma ve engellenmenin dinsel değişim ile ortadan kaldırıldığı düşünülmektedir. Bir diğer yaklaşım olan aktivist yaklaşım nispeten daha farklı olup bu yaklaşımda dinsel değişim süreci günler, aylar hatta yıllar sürebilmektedir. Kişi bu süreçte aktif olup yaşanan değişimde entelektüel ve bilişsel durumlar etkilidir. Bireyin yaşamış olduğu huzursuzluklar ve hayatı için anlam araması, bu sürecin dinamikleri arasında yer almaktadır (Kim, 2003).

1.3. Dinsel Değişim Motifleri

Bireysel hayatta yaşanan dinsel değişimin çeşitli şekillerde meydana geldiğini belirten Lofland ve Skonovd (1981) bu hususta “entelektüel”, “mistik”, “deneyici”, “duygusal”, “yeniden canlanmacı” ve “zorlayıcı” şeklinde kavramlaştırdığı birbirinden farklı altı dinsel değişim motifinden söz etmektedir. Entelektüel tip, kendi dinî inancını ve diğer inanç sistemlerini ciddi şekilde araştırır, ulaştığı bilgileri kritik eder, sorgular, değerlendirir ve dinsel değişim yaşar. Mistik tip, kendini derinden etkileyen mistik bir tecrübe, müşahede (vizyon) veya rüya sonucunda ya dindarlaşır ya da din değiştirir. Deneyici tip, “Deneyelim bakalım, nasıl olacak?” tarzı bir düşünceyle bir başka dinî inancı yaşamaya çalışır. Duygusal tip, diğer din ve inanç mensuplarına karşı bir özel sevgi ve hoşnutsuluk duyar. Şayet geçiş yapmak istediği din, mezhep ya da tarikatın kendi duygusal dünyasına hitap edebileceğini hissederse dinsel değişim yaşayabilir. Yeniden canlanmacı tipte genellikle dinden uzak hayat süren bireylerin yaşadıkları dramatik ve travmatik bir olay ya da iştirak ettikleri dinî bir toplantının etkisiyle dinsel değişim yaşaması söz konusudur. Zorlayıcı (cebrî) tip ise bazen sosyal baskı ve zorlamalarla bazen de beyin yıkama yöntemiyle dinsel değişim yaşar.

1.4. Dinsel Değişime Sebep Olan Güdüler

Rambo (1993), dinsel değişim sürecinde yalnızca dışsal nedenlerin değil bununla birlikte içsel motivasyonların, tecrübelerin ve arzuların da oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre bu iki güçten herhangi biri reddedildiği zaman konu daima eksik kalacaktır. Bu bağlamda dinsel değişim; yakın çevre, toplum, aile, benimsenen kültür vb. dışsal etkenlerden dolayı meydana gelebileceği gibi yaşanan bir olay, görülen bir rüya veya yaşamın amacını arama gibi kişinin iç dünyasından kaynaklanan nedenlerle de gerçekleşebilir.

Dinsel değişimde etkili olan faktörlerden biri, içerisinde bulunulan gelişim dönemidir. Bu noktada kişinin çocukluk dönemi yaşantıları dinsel değişimi etkileyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Çocukluk dönemini mutsuz olarak geçiren bir kişi, hayatının ilerleyen yıllarında yoğun bir içsel huzursuzluk, anlam yoksunluğu ve şiddetli bir ruh ağrısı yaşayabilir. Birey, yaşadığı olumsuz hâllerden kurtulmak için çeşitli arayışlara yönelebilir. Bu noktada dine yönelme, bahsi geçen bireylerin azımsanmayacak oranda tercih ettikleri bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu hususta yapılan bazı çalışmalar çocukluk dönemi mutsuz geçen kişilerin mutlu geçenlere göre daha fazla dinsel değişim yaşadığını ortaya koymaktadır (Köse - Ayten, 2012; Yapıcı, 2007).

Yapılan bazı çalışmalar dinsel değişimde babadan veya onun sevgisinden yoksun olarak büyümenin etkili olduğunu göstermektedir. Koruyan, gözetilen ve destek olan baba imajından mahrum bir şekilde büyüyen bazı çocukların yetişkinlik dönemlerinde dinsel değişim yaşayarak bu durumu telafi etmeye çalıştığı ifade edilmektedir. Bilhassa inandığı dini yaşama yoğunluğunda artış şeklinde değişim yaşayan kişiler üzerinde yapılan bir araştırma alkolik, ilgisiz veya intihar eden babaların evlatlarının dinsel değişime daha meyilli olduğunu ortaya koymaktadır (Köse,

2008; Yapıcı, 2007). Aile içerisinde yaşanan bazı olaylar da kişiyi dinsel değişime yönelten unsurlar arasında yer almaktadır. Boşanma, huzursuzluk vb. stresli olayların kişide duygusal olarak karmaşaya neden olduğu ve bu durumun dinsel değişimde etkili olduğu iddia edilmektedir (Köse, 2008).

Orta yaş ve bu dönemin getirdiği bazı değişimler insanların hayatı sorgulamasına ve dine yönelmelerine sebep olmaktadır. Sağlığının yavaş yavaş bozulduğunu, fiziksel olarak zayıfladığını, her geçen gün ölüme daha da yaklaştığını ve gençlik dönemindeki kadar güçlü olmadığını fark eden birey, dine yönelerek kendisini yeniden yapılandırma yoluna gidebilir (Kayıklık, 2003). Orta yaş döneminde görülen kısmî dinsel değişim yaşlılık döneminde daha belirgin hâle gelmektedir. Bu durumun sebepleri arasında ölümün çok yakın bir şekilde hissedilmesi oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Fiziksel kabiliyetlerin daha da azalması ve yakınların kaybı gibi durumlar yaşlı bireyin ölümü daha fazla düşünmesine sebebiyet verebilir. Son tahlilde yaşlı bireyler, ölüme hazırlık yapma noktasında kendi ruhsal dünyalarına yoğunlaşarak dine yönelebilir (Kayıklık, 2003).

İnsanların yaşamış olduğu tatminsizlik hissi de onları dinsel değişime yönelten etkenler arasındadır. Kişinin tatmin olmayan istekleri ve duyguları onda içsel huzursuzluğa ve ruhsal olarak bunalmaya neden olabilir. Ortaya çıkan huzursuzluktan kurtulma ve şüphelerini giderebilme amacı taşıyan birey, bu durumu değiştirebilmek için dinsel değişim yolunu tercih edebilir (Peker, 2015; Yapıcı, 2007). Yoksunluk hissi dinsel değişimi tetikleyen unsurlardan bir diğeridir. Ekonomik, fiziksel, toplumsal vb. yoksunluklar gibi ruhsal yoksunluk da bireyin yaşayabileceği duygulardandır. Kişinin hayatında amaçsızlık veya anlamsızlık söz konusu olduğunda psikolojik yoksunluğun ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Yaşadığı yoksunluk hissi giderilmediği sürece kişi bu duygudan kurtulmak için farklı arayışlar içerisine girmekte ve bu arayışların neticesinde bazı bireyler yaşadıkları yoksunluk hissini dinsel değişimle ortadan kaldırmaktadır (Kayıklık, 2011). Günahkârlık ve suçluluk duygusu da dinsel değişimin güdülleri arasında yer almaktadır. Bireyin davranışlarından dolayı yaşadığı suçluluk veya günahkârlık duygusu onu psikolojik olarak rahatsız etmektedir. Kişi, diğer güdülerde olduğu gibi bu durumda da yaşadığı olumsuz hisleri bertaraf etmek için farklı çözüm yolları aramaktadır. Bu noktada kimi bireyler yaşamış olduğu olumsuz duruma dinlerin çözüm getirdiğini düşünerek dinsel değişim yaşamaktadır (Esen, 2011; Yapıcı, 1997).

2. Araştırma ve Yöntem

2.1. Araştırmanın Problemi ve Cevap Aranılan Sorular

Araştırmanın temel problemi “*Yaşar Alptekin’in yaşamış olduğu bireysel dinsel değişime sebep olan nedenler, dinsel değişim sürecinde ve sürecin sonucunda meydana gelen değişimler nelerdir?*” şeklinde belirlenmiştir. Bununla birlikte araştırmada şu sorulara da cevap aranmıştır:

i) Yaşar Alptekin’in dinsel değişimine neden olan faktörler nelerdir?

- ii) Yaşar Alptekin'in yaşadığı dinsel değişim süreci nasıl gerçekleşmiştir?
- iii) Yaşar Alptekin'in dinî hayatındaki değişim, onun bireysel ve sosyal hayatını nasıl etkilemiştir?

2.2. Araştırmanın Amacı ve Hedefi

Bu çalışmada seküler bir yaşamdan dinî hayata geçiş yapan Yaşar Alptekin'in dinsel değişimini neden, süreç ve sonuçlarıyla incelemek amaçlanmıştır. Bu çerçevede; bir insanın neden dinsel değişim yaşadığının, değişim sürecinde neler tecrübe ettiğinin, değişim sonucunda bireysel ve sosyal bakımdan kendisini nasıl tanımladığının ve çevresiyle ilişkilerinin nasıl bir şekil kazandığının tespit edilmesi hedeflenmiştir.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması deseni, gerçek hayatın bağlamı içerisindeki bir durumun araştırılması olarak ifade edilebilir. Bu desende bir veya birden fazla durum hakkında dokümanlar, gözlem, görüşme veya raporlar vasıtasıyla bilgi toplanıp mevcut durum betimlenir (Bal, 2016). Araştırmada veriler (bilgi ve malumatlar); doküman incelemesi (otobiyografik malzeme, yapılan röportajlar vb.) tekniği ile toplanmıştır. Araştırmadaki tüm verilere, Alptekin'in kendi yazmış olduğu kitaplar ve yapmış olduğu röportajlar gibi açık kaynaklardan ulaşılmıştır. Elde edilen veriler, nitel yöntem analiz tekniklerinden biri olan betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analizde, analiz edilecek görüşleri, söylemleri, ifadeleri vb. unsurları net olarak yansıtabilmek amacıyla sıklıkla alıntılara yer verilmektedir (Yıldırım - Şimşek, 2016). Duygu, düşünce ve davranışların analizine odaklanan din psikolojisi alanında bireyin ifadeleri merkezi öneme sahiptir. Esasen betimsel analiz tekniğinin tercih edilmesi de bundan kaynaklanmaktadır. Bu noktada, araştırmamızın bir psikobiyografi çalışması olduğunu belirtmekte fayda vardır. Psikobiyografik çalışmalar, önemli olarak görülen bir kişinin hayatının yoğun biçimde incelendiği, elde edilen verilerin psikoloji teorileri çerçevesinde sosyo-kültürel bir bağlam içinde yorumlandığı çalışmalar şeklinde tarif edilmektedir (Pontoretto, 2017). Gerçekleştirilen çalışmanın da bazı kişisel belgeleri (Alptekin'in kitapları) ve röportajları veri olarak kullanmak suretiyle bir dinî biyografi analizi amacı taşıması, bahsi geçen yöntemin ve analiz tekniğinin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda ulaşılan bulgular; açık bir biçimde betimlenmiş, içeriğine göre kategorilere ayrılmış, daha sonra psikanaliz, varoluşçuluk ve sosyal kimlik kuramı perspektifinden yorumlanmıştır.

2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Veriler, Yaşar Alptekin'in kitapları ve röportajları ile sınırlıdır. Alptekin'in sadece dinsel değişim süreci ve bu süreci etkileyen faktörler (hayatı, ailesi ve çevresiyle ilişkiler, yaşadığı krizler, kişiliği ve duygu durumu) hakkına bilgi sunan literatür dikkate alınmış, sanatsal yönü ve siyasi görüşleri gibi hususlar araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Belirtmek gerekir ki araştırmanın verileri çalışmanın yapıldığı tarihe kadarki dokümanlar ile sınırlıdır. Dolayısıyla

sonraki tarihlerde yaşanacak değişimleri içeren yayınlar araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bilimsel ve nesnel bir tavır ile Alptekin'in dünya görüşü, inanış biçimi ve benimsediği fikirler hakkında herhangi bir değer yargısında bulunulmamış, yalnızca konuyla alakalı veriler betimsel analiz tekniğine uygun şekilde ele alınarak din psikolojinin bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Bu nokta önemlidir. Çünkü bir problem, çok farklı bilim alanlarının bakış açısıyla incelenebilir. Örneğin dinsel değişim konusunun sosyolojik ve psikolojik olarak ele alınması bazı açılardan benzerlik içerse de özünde birbirinden farklılaşmalıdır. Zira bir bilim dalını diğerinden ayıran hususların başında araştırılan olguyu, olayı ve kişiyi hangi perspektiften (noktainazar) ele aldığı hususu gelmektedir. Dolayısıyla bu araştırma din psikolojisi perspektifiyle sınırlıdır.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Yaşar Alptekin'in Hayatı

Oyuncu, manken, dansçı ve model olarak tanınan Yaşar Alptekin, 10 Mart 1962 yılında Tekirdağ'ın Şarköy ilçesinde dünyaya gelmiştir. Üniversiteye kadarki eğitim hayatını burada sürdüren Alptekin (2010), Güzel Sanatlar Fakültesine gidebilecek yeterlilikte puana sahip olmasına rağmen o yıllarda (1979-1980) üniversitelerin siyasi sebeplerle karışık olduğunu belirterek üniversite eğitimi almayı tercih etmemiştir (Alptekin, 2007). 1980 yılında İstanbul'da mankenlik yapmaya başlayan Alptekin, 1981 yılında ulusal bir gazetenin düzenlemiş olduğu dans yarışmasında birinci olamasa da bir madalya kazanmıştır. 1982 yılında geçmişini çok fazla sorgulama fırsatı bulduğunu ve hayatın gerçekliğini orada kavradığını belirttiği askerlik süreci başlamıştır (Alptekin, 2007). Askerden döndükten sonra 1985 yılında yine bir ulusal gazetenin düzenlemiş olduğu yarışmaya katılarak "1985 yılı Fotoroman Kralı" unvanını elde etmiştir (Alptekin, 2010).

1986 yılında oyunculuğa adım atan Alptekin, yönetmenliğini Yücel Çakmaklı'nın yapmış olduğu "Kuruluş" adlı dizide yer almıştır. Akabinde çok sayıda sinema filminde rol alan Alptekin, bir süre sonra psikolojik olarak büyük sorunlar yaşayarak intihar teşebbüslerinde bulunmuştur (Alptekin, 2007). Sıkıntılı süreçler yaşadığı bu dönemde, 12 Nisan 2004 tarihinde katılmış olduğu bir cenaze töreninde ani bir kararla dinî hayata yönelmeye karar vermiştir (Alptekin, 2007). Bu tarihten itibaren İslamiyet'e uygun bir yaşam tarzı benimsediğini ve geçmişini yok saydığını belirten Alptekin (2007), çeşitli projelerle sanat hayatına devam etmektedir.

3.2. Dinsel Değişim Öncesi Dönem

Çalışmada, yaşadığı dinsel değişim ve bu değişimin etkileri incelenecek olan Yaşar Alptekin, ailenin iki çocuğundan küçük olanıdır. Ağabeyinden sonra doğup ölen üç bebeğin ardından dünyaya gelen Alptekin (2007), kendisinin kompleksli bir çocuk olduğunu ifade etmektedir. O, bu durumun sebeplerinden biri olarak altı-yedi yaşına kadar konuşamamasını gösterir. Nitekim konuşamamanın kendisini sınırlı bir yapıya büründürdüğünü belirtir. Kendisini

anlatamayan dolayısıyla anlaşılamayan Alptekin; bu durumdan dolayı şiddete başvurduğunu, etrafındaki cisimleri kırıp döktüğünü dile getirmektedir.

Çeşitli zamanlarda yapılan doktor ziyaretleri, Alptekin'in sorununa çözüm olmamıştır. Tıbbi desteğin yetersiz kaldığını düşünen ailesi, sosyal çevrenin tavsiyesiyle ona kocakarı ilaçları denenen muhtelif karışımlar denetmiştir. Neticede Alptekin konuşmaya başlamıştır. Fakat bu sorununun çözülmesi onun komplekslerinden kurtulmasını sağlamaya yetmemiştir. İsminden dolayı da problem yaşayan Alptekin (2007), adaşı olan ve köyün delisi olduğunu belirttiği kişi sebebiyle rahatsızlık duyduğunu dile getirmektedir. Aynı dönemde Aziz Nesin'in "Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz" adlı oyununun popüler olması da arkadaşlarının kendisiyle dalga geçmesine neden olmuştur.

Kendi ifadesiyle dış görünüşüyle alakalı sorunlar yaşayan Alptekin (2007), dudaklarının iri olmasından dolayı sıkıntı yaşamıştır. Ayrıca ön dişleri büyük olduğu için arkadaşları tarafından tavşana benzetilmiştir. Alptekin, tüm bu yaşananların neticesinde uyumak için yatağa girdiğinde sık sık ağladığını dile getirmektedir. Onun fiziksel görüntüsünden duyduğu rahatsızlıktan dolayı utangaç bir birey hâline geldiğini söylemek mümkündür. Nitekim bu konuda yapılan çalışmalarda bireylerin dış görünüş kaygılarının arttıkça utangaçlık düzeylerinin de arttığı belirtilmektedir (Kara, 2016).

Evin küçük çocuğu olduğunu belirten Alptekin'in çocukluğu boyunca ağabeyi ile kendisini kıyasladığı görülmektedir. O, bu hususta şunları söylemektedir: "Göz ucuyla ağabeyimi izledim. Onun yaşadıklarıyla kendi yaşadıklarımı kıyasladım. İçerledim, bütün işleri ben yapıyorum, ağabeyim hiçbir şey yapmıyor diye söylenirdim içten içe. Ve o inanılmaz yakışıklıydı, köyde çok popülerdi. Ne benim gibi köyün diğer çocuklarının ağızında binbir türlü eğlenceye malzeme olan bir adı ne köfte dudakları ne de yapmak zorunda olduğu günlük rutin görevleri vardı." (Alptekin, 2007, 19-20). Alptekin'in ifadelerinden hareketle, aile içerisindeki konumuna ve ağabeyi karşısındaki hislerine bakıldığında onun kendisini ağabeyine karşı küçük gördüğü yani yetersizlik kompleksi yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, onun öz saygısını ve benlik algısını düşürmektedir. Alptekin'in ailenin küçük çocuğu olması onun kendisini olumsuz değerlendirmesine katkı sağlamış olabilir. Nitekim Alfred Adler'e (2015) göre ailenin en küçük çocuklarının özgüvensiz olmaları, dışlanmış hissetmeleri ve kendilerini küçük görmeleri muhtemeldir. Ona göre, çevresindeki herkesin ondan büyük ve güçlü olması, ailenin en küçük çocuğunun kendisini diğerlerinden aşağıda görmesine yol açabilmektedir.

Alptekin'in çocukluğunda dikkat çeken hususlardan bir diğeri ise kendisinin evlatlık olduğunu düşünmesidir: "Çocukluğun getirdiği duygusallıkla o dönemde geceler boyu beni uykusuz bırakan derin bir şüpheyle kıvrandığımı hatırlıyorum. Evet demiştim kendi kendime, ben galiba ailenin üvey evladiyım. Zaten boyum da çok uzun, oysa ailede herkes kısa. Yok yok kesin bu işte bir iş var. ...Şimdi de beni aldıklarına pişman oldukları için bana eziyet çektiriyorlar." (Alptekin, 2007, 20). Evlatlık olduğundan

şüphelenen Alptekin'in bu durumdan dolayı duygusal bir gerilim yaşadığını, bunun da kendisini olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür. Bu şüphe, onun yakın çevresiyle arasına mesafe koymasına ve bir an önce bulunduğu sosyal çevreden ayrılmak istemesine yol açmıştır. Nitekim o, liseyi bitirir bitirmez İstanbul'da yaşamaya başlamıştır.

Alptekin çocukluğunda kendisini oldukça yalnız hissettiğini belirtmektedir. Onun, yaşamış olduğu yalnızlık hissini hayvanlarla ve pembe panter adını verdiği oyuncakıyla konuşarak azaltmaya çalıştığı görülmektedir: "...köyde acayip bir yalnızlık duygusu yaşıyordum. Hayvanlarla aram iyiydi. Yavru kedileri, köpekleri besler, onlarla konuşurdum. Şehirdeki eczaneden alınmış bir pembe panterim de vardı. Bugün halen sakladığım ve biricik kızıma miras bıraktığım pembe panter. Ilık yaz gecelerinde hayal kurmaktan ve çocukluğun sıkıntılarından uyuyamadığım zamanlar sabahlara kadar konuştuğum yakın bir dost..." (Alptekin, 2007, 21-22). Utangaç, kendisiyle alay edilen, fiziksel görünüşü konusunda kompleksleri olan bir çocuğun yalnızlık çekmesi normal bir durumdur. Onun hayvanlarla ve oyuncaklarla konuşmasının sebebi de çekmiş olduğu yalnızlık ve yabancılık duygusudur. Bu bağlamda, yaşadığı yalnızlık duygusunun hayatının ilerleyen evrelerinde kendisini ispat etme çabasının temel güdülerinden olduğu söylenebilir. Burada kusurlu sosyal çevre olarak adlandırılan durumun etkileri tezahür etmektedir.

Bu noktada dikkat çeken hususlardan biri, Alptekin'in yaşamış olduğu sevgisizlikten şikâyet etmesidir. Anne baba ilgisinden yoksun büyüyen çocukların yetişkinlik döneminde dinsel değişime daha meyilli olduğu iddiası (Lacan, 2001; Yapıcı, 2007), Alptekin'in hayatında da göze çarpmaktadır. Bu duruma ek olarak onun eziklik ve bastırılmışlık hissi yaşadığını dile getirmesi konumuz açısından oldukça önemlidir: "Babam, hayatım boyunca hiçbir zaman bana 'seni seviyorum oğlum' demedi. Ve halen de ilişkimiz eskisi gibi. Sanıyorum bizim kuşağın yaşadığı sorunların temel nedeni bu eziklik. Sürekli bastırıldık. Ne bize sevgi verildi ne de bizden sevgi alındı." (Alptekin, 2007, 22).

Bilhassa babanın ilgi ve sevgisinden yoksun olmak yani "kusurlu bir baba" algısıyla büyüme, bireyin dinî hayatını köklü bir şekilde etkileyebilir (Lacan, 2001). Yetişkinlik döneminde kişi, dinî radikalizmden ateizme ya da din dışı bir hayattan mistik bir dindarlığa kadar çok farklı değişim ve dönüşümler yaşayabilir (Köse, 2008). Örneğin Ullman (1989) yapmış olduğu bir çalışmada dinsel değişim yaşayan kişilerin, babalarını kendisiyle yakın ilişkiler geliştirmemiş bireyler olarak andıklarını ifade etmektedir. Bu doğrultuda, bazı bireylerin baba sevgisi noktasında yaşadıkları noksanlığın, hayatın ilerleyen evrelerinde onları dine yöneltmesi durumunun Yaşar Alptekin'de de vuku bulduğu söylenebilir.

Çocukluk dönemi yaşantılarının dinsel değişim tecrübesinde etkili olduğu düşüncesi çalışmanın önceki kısımlarında belirtilmişti. Arkadaşları tarafından alay edilen, fiziksel görüntüsü dolayısıyla kompleksleri olan, geceleri yatağa girdiğinde ağlayan, akranları yahut ailesi yerine kendisine yanıt veremeyecek olan hayvanlarla ve oyuncaklarla konuşan bir bireyin mutlu bir çocukluk geçirdiğini söylemek olası değildir. Vurgulamak gerekir ki bireyin sosyal çevresini

kusurlu algılaması, din ve inançla ilişkisini olumlu ya da olumsuz etkileyebilir (Yapıcı, 2024). İlgili literatürde belirtildiği gibi mutsuz bir çocukluk geçiren kişilerin yaşamın ilerleyen dönemlerinde ortaya çıkan huzursuzluk ve mutsuzluk duygularından kurtulmak için başvurduğu çözüm yollarından sadece birisi dine sığınmadır (Köse - Ayten, 2012; Ullman, 1989). Bu durum, Alptekin'in yaşamış olduğu dinsel değişimde de gözlenmektedir.

Ortaokul ve lise yıllarını Tekirdağ'da geçiren Alptekin daha sonra İstanbul'a gelmiş ve burada tekstil sektöründe çalışmaya başlamıştır. İstanbul'da iken kendisine sosyal çevre edinme ihtiyacı hisseden Alptekin, çeşitli arkadaş gruplarına katılmıştır. Bu noktada göze çarpan husus, onun yerel ağızla konuşmasından dolayı gururunun kırılması ve bunun neticesinde yoğun çaba harcayarak konuşmasını düzeltme gayreti içerisine girmesidir: *“O günlere dair aklıma gelen ilk şey, bu arkadaşlarımın sırf gülmek için beni konuşturmuş olmaları. Çünkü halen Trakya şivesiyle konuşuyordum! Gururum kırılrsa da belli etmedim ve akşamları eve kapanarak yüksek sesle gazete okumaya başladım şivemi düzeltmek için. İstanbul'da doğup büyümüş diğer akranlarım gibi gayet düzgün bir dile sahip olacaktım, kimse bana gülemeyecekti.”* (Alptekin, 2007, 26). Anlaşılacağı üzere Alptekin'in çocukken sahip olduğu kompleksler, gençlik döneminin başlangıcında varlığını sürdürmektedir. Trakya ağız konuşma tarzının mizah konusu olmasından dolayı gururunun kırılması ve geceler boyu bu durumdan kurtulmak için konuşma egzersizleri yapması bu anlamda dikkat çekicidir. Onun bu şekilde davranmasının nedenleri arasında, içerisinde bulunduğu gelişim döneminin etkisi başat öneme sahiptir. O yıllarda henüz yetişkinliğe adım atmamış bir ergen olan Alptekin'in, güçlü ve bağımsız görünme isteğinin kendisini gayretlendirdiğini söylemek mümkündür. Zira bu yaşlardaki bireyler, içerisinde buldukları çevreye karşı kendilerini ispatlamak ve güçlü görünmek ister (Karaca, 2016). Ayrıca Alptekin'in bu davranışının altında yatan sebeplerden bir diğeri yalnız kalma ve dışlanma korkusudur. Çünkü o, çocukluk döneminde arkadaşları tarafından dışlandığını hissetmiş, bu nedenle yalnızlık ve mutsuzluk yaşamıştır. Çocukluk travmalarının gençlik ve yetişkinlik yıllarında tekrarlanması olasıdır. Bu nedenle ilk gençlik yıllarında tekrar aynı duyguları yaşamamak için yoğun bir çaba içine girmiştir.

Ünlü olduktan sonraki hayatıyla ilgili sözleri, Alptekin'in o dönemki yaşantısı hakkında bilgi vermektedir: *“Alkol içtim, iki tane diskoteğim vardı. Hem sattım hem içtim. Zina yaptım ama şimdi tövbe ettim elhamdülillah.”* (Haberlercom, 31 Temmuz 2023, 00:54:36-00:54:47). Yaşamış olduğu hayatın onun ileride yaşayacağı dinsel değişimi güdüleyecek unsurlardan olması muhtemeldir. Nitekim bireylerin geçmişlerinde yaptığı hatalardan dolayı suçluluk ve günahkârlık duyduğu, bu durumun onları dine yönelttiği iddia edilmektedir (Hökelekli, 2017). Psikanalitik kuram, bu hususta ısrarcıdır. Örneğin Freud (2021) dindarlığın arkasında “pişmanlık duygusu” olduğunun önemle altını çizmektedir. İşlevselci yaklaşımı benimseyen James de (2017) dindarlığı “tedirginlik hissi ve kurtuluş arayışı” üzerinden açıklamaktadır. Bu noktada, Yapıcı (2007) tarafından yapılan

bir çalışmada tespit edilmiştir ki dinsel değişimde kirlilik, suçluluk ve pişmanlık duygusu merkezi öneme sahiptir.

Alptekin dinsel değişim öncesi İstanbul'a gelmeden, henüz memleketindeyken de dine uzak bir çevrede yetiştiğini dile getirmektedir. Ailesinden ve akrabalarından kimsenin namaz kılmaması kendisinin de dine uzak kalmasına neden olmuştur. Onun bu husustaki ifadeleri şöyledir: “Benim babam camiye gitmezdi. Cami ehli bir ailede yetişmediğim için bende gitmez hatta önünden geçsem bile içini hiç merak etmezdim.” (Alptekin, 2018, 22). Bir röportajında ise şöyle der: “Benim bırak ailemi, sülalemden namaz kılan kimse yok.” (Star Tv, 16 Şubat 2021, 00:07:42-00:07:45). Dinsel tecrübe hadisesine kadar hayatında dine yer vermeyen Alptekin, inanç eksikliğinden mülhem iç dünyasında boşluk hisseder, anlamsızlık duygusu yaşar. Bu durum onda duygusal ve bilişsel gerginlik oluşturur. Aşkın bir varlığa inanma ve bağlanma ihtiyacı karşılanmayan bireyler sıklıkla bu tür duygular yaşayabilir (Aydın, 2009; Peker, 2015).

İfadelerinden anlaşıldığı kadarıyla Yaşar Alptekin; çocukluk yıllarında öfkeli, nesnelere karşı şiddet eğilimli, dışlanma hissi yaşayan, kendisini yetersiz ve küçük gören, alay edilen, yalnızlık çeken, sevgisiz ve ilgisiz baba figürüyle sorunlar yaşayan mutsuz bir kişidir. Ergenlik ve ilk gençlik döneminde ise o; mizah konusu olan, alay edilen, dışlanma endişesi yaşayan, gururu kırılan, yalnızlık hisseden, nihayet olanca olumsuzluklara rağmen kendisini ispatlamaya çalışan bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca değişim öncesi süreçte onun, davranışlarından dolayı suçluluk duyduğu, inanma ihtiyacı ve boşluk hissi yaşadığı anlaşılmaktadır.

3.3. Dinsel Değişim Süreci

İçinde bulunduğu sanat camiasını “hızlı ve amaçsız” olarak niteleyen Yaşar Alptekin; böyle bir ortamın insanı yalnızlığa ve intihar düşüncesine sevk ettiğini dile getirir: “Acayip bir ortam o öyle ve mutsuzsunuz. İnsanlar yalancı, insanlar ikiyüzlü ve bunlar sizi yalnızlığa itiyor. Bu yalnızlık sizi daha şeylere itiyor; alkol ya da intihar eğilimine itiyor. Ben boğaz köprüsünden atlamak istedim.” (Uğur Taştan, 23 Kasım 2013, 00:12:10-00:12:32). Bahsi geçen dönemde aşırı para harcadığını söyleyen Alptekin (2007) oldukça savurgan bir insan olduğunu belirtmiştir. Onun, bu durumu anlatırken kendisini “boş, yalancı, riyakâr, politik bir insan” olarak tanımlaması dikkat çekicidir. Ayrıca yine bu dönemde hayatının farklı alanlarında şüphelerinin arttığı görülmektedir. Bu şüphelerden biri, etrafındaki insanların parası ve şöhreti için kendisiyle bağ kurduğunu düşünmesi ve onların samimiyetine güvenmemesidir.

Yaşadığı şüpheler öyle bir boyuta ulaşmıştır ki Alptekin o günleri anlatırken paranoya içerisinde olduğunu belirtir. Bununla birlikte Türkiye ve dünyadaki ünlü isimlerin hayatlarını araştıran, onların yalnızlık ve acı içinde öldüğünü öğrenen Alptekin, kendi sonunun da öyle olacağını düşündükçe kaygılanmaya başlar. Bu kaygı hâli onu, hayatını sorgulamaya götürür. Tüm bu düşünceler içerisinde Alptekin, mesleğini (mankenlik ve dizi/film oyunculuğu) bırakarak kendi kabuğuna çekilir. O, bu durumu şöyle anlatıyor: “Ben nereye gidiyorum sorusunu ilk kez o günlerde

sordum kendime. Türkiye’de ve dünyada starlaşmış isimlerin hayatını araştırdım. Hepsi yalnızlık ve acı içinde ölmüştü. Hepsi terk edilmişti. Ben de suya kapılmış gidiyordum ve ötede beni bekleyen şelaleyi görmüştüm. 1988 yılında bu düşüncelerle mesleği bırakma kararı aldım.” (Alptekin, 2007, 44). Söзlerinden de anlaşılacağı üzere Alptekin, sahip olduğu şüphelerden dolayı güven duygusu noktasında yoksunluk çekmiştir. Ayrıca kendisi gibi tanınmış bazı isimlerin hayatlarını araştırmış ve sonunun onlar gibi olmasından endişe etmiştir. Tüm bu duygular içerisindeyken onun dinsel değişim geçiren birçok bireyde görülen içsel çatışmayı yaşadığını söylemek mümkündür. Öyle ki Yapıcı’ya (2017) göre çatışma ve yoksunluk, dinsel değişimin olmazsa olmaz unsurları arasında yer almaktadır. Bu duruma ek olarak -yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere- dinsel değişim yaşayan bireylerde sıkça görülen ölüm korkusunun da (Peker, 2015; Hökelekli, 2017) Alptekin’i köklü bir şekilde etkilediği anlaşılmaktadır. Buradaki ölüm korkusu, yaşadığı şöhretin ardından yok olup gitme, ziyan olma ve bir köşeye atılma sonucu çaresizlik içinde ölmeyi içermektedir. Alptekin’in bir yandan intihar düşüncesi taşıması diğer yandan yalnızlık içinde ölüm korkusu yaşamaması birbirine tezat duygular değildir. Aslında o, yaşama tutunmak istemektedir. Bu isteği de onu dine yönelten en önemli nedenler arasında yer alır.

Başta Lofland ve Stark’ın (1965) çalışması olmak üzere bazı çalışmalardan etkilenen Rambo (1999), *süreç teorisi* adını verdiği yeni bir dinsel değişim kuramı geliştirmiştir. Buna göre dinsel değişimin ilk aşamalarından olan ve Rambo’nun “kriz”; Lofland ve Stark’ın ise “gerilim” olarak adlandırdığı durum, Alptekin’in hayatında da belirgindir. Onun kendisini, *yalancı, boş, paranoyak, şüpheli* vb. olarak nitelmesi yaşadığı gerilimin göstergeleri olarak kabul edilebilir. Kişinin *ideal beni* ile *mevcut beni* arasındaki farklılık, Lofland ve Stark’a göre (1965) yaşanan gerilimin esas sebebidir. Nitekim Alptekin’in kendi hâlinde memnuniyet duymadığı, yani hayalindeki ideal benliğe sahip olmadığı, kendi ifadelerinden anlaşılakta, bu durumun onda dinsel değişimin ilk aşaması olan psikik gerilime yol açtığı görülmektedir.

Mesleği bırakma sürecinde sorgulamaları devam eden Alptekin, bu esnada çeşitli deneyimler yaşamıştır. Bu deneyimlerden en ilginçleri, taksici gibi insan içine karışması ve kılık değiştirerek dilencilik yapmasıdır. Tüm bu deneyimler neticesinde tecrübelerini, “*Her halükârda tanınmamanın özgürlüğü muhteşemdi! Hele o kadar yıldan sonra. Yollarda oturdum, simit yedim. Kimse beni seyretmiyordu. Bu harika bir duyguydu. Yaşamın anlamı gibi gelmişti. Tanınmamak...*” şeklinde dillendirmektedir (Alptekin, 2007, 46-47). Bu noktada dikkat çeken hususlardan biri Alptekin’in yaşamış olduğu hayattan yorulması, samimiyetsizlikten şikâyet etmesi ve bunun neticesinde tanınmamanın bu sorunlara çözüm olacağını düşünmesidir. Nitekim tanınmamayı, “*yaşamın anlamı gibi*” tarif etmesi bu durumun göstergeleri arasında kabul edilebilir. Bu durum, kısmen “şöhret yorgunluğu” olarak da betimlenebilir. Şu hususu hassaten vurgulamak gerekir ki Alptekin’in ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla o, sosyal çevresini hem kusurlu olarak algılamakta hem de bu sosyal çevrenin sunduğu kimliği saygın olarak kabul etmemektedir. Kimlik, insanın

köklülük ve aidiyet duygusunu ifade eden bir kavramdır. Şayet sosyal kimliği bireye saygın bir benlik algısı sunmuyorsa o kişinin köklülük ve aidiyet duygusu zayıflamış demektir. Bu durumda birey, muteber bir kimlik arayışına koyulabilir (Tajfel, 1972; Turner, 1979; Yapıcı, 2007). Alptekin'in dinsel değişim sürecini bir yönüyle bu kapsamda değerlendirmek mümkündür.

Yaşadığı psikik gerilimin ardından Alptekin'in bu gerilimi azaltmak için muhtelif çözüm yolları aradığı görülmektedir. Mesleğini bırakması, tanınmadan taksicilik ve dilencilik yapması, göz önünde olmak istememesi gibi durumlar bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu husus, Lofland ve Stark'ın (1965) modelindeki aşamalara benzemektedir. Nitekim onların önerdiği modelin ikinci aşaması psikiyatrik, politik veya dinî perspektif içerisinde çözüm bulma çabalarıdır. Bu noktada onun tanınmamak için yaptığı eylemler, temelde psikolojik olarak rahatlayarak iç dünyasını örseleyen şüphelerden kurtulmak amacıyla gösterdiği çabalaradır. Ayrıca Alptekin'in tanınmamak için muhtelif yollar denemesi, yaşadığı hayatın kendisine huzur ve doyum vermemesiyle de yakından ilişkilidir. Zira yapmış olduğu işi bırakması ve bunalım sürecinde farklı deneyimler yaşaması, onun mevcut durumundan hoşnut olmadığını göstermektedir. Öyle ki mezkûr deneyimler sonucu söylediği “yaşamın anlamı gibi gelmişti” sözleri, önceki dönemde hayatında anlam boşluğu olduğuna işaret etmektedir. Yapılan araştırmalar hayatlarından memnun olmayan ve tatminsizlik yaşayan bireylerin bu durumu düzeltebilmek için çeşitli yollar denediğini, bu yollardan birinin de dinsel değişim olduğunu göstermektedir (Köse, 2008; Peker, 2015; Yapıcı, 2007; 2024).

Dinsel değişimden önceki süreçte Alptekin'in (2007) yaşadığı intihar girişimleri konumuz açısından önem arz etmektedir. O, ilk olarak 1991 yılında eşinden boşandıktan sonra aşırı alkol tüketmeye başlamış, kendi ifadesiyle boşluğa düşmüş ve intihar girişiminde bulunmuştur. Ayrıca kendisini freni patlamış kamyon gibi hissettiğini belirtmesi ve pis olarak nitelemesi de oldukça önemlidir. Alptekin (2007), fazla detay vermemekle beraber 1999 yılında bir intihar teşebbüsünde daha bulunduğunu dile getirmektedir. Rambo (1993), dinsel değişim aşamalarını sıralarken saydığı kriz evresinin çeşitli nedenleri bulunduğunu ifade etmekte ve bu nedenlerin psikolojik, dinsel, politik veya kültürel olabileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda, Alptekin'in intihar girişimlerini onun yaşadığı krizden kurtulmak için göstermiş olduğu bir refleks olarak okumak mümkündür. Benzer şekilde, bu konuda yapılan bazı çalışmalarda boşanma gibi bireyi yıpratıcı bazı etkenlerin duygusal karmaşaya sebebiyet verdiği, bu durumun ise dinsel değişimde etkili olduğu ifade edilmektedir (Köse, 2008). Alptekin'in boşandıktan sonra aşırı alkol tüketmeye başlaması da onun yaşadığı psikolojik buhranın yoğunluğunu teyit edici bir durumdur.

Alptekin yaşadığı şüphelerden ve denemiş olduğu bazı durumlardan sonra, bir röportajında belirttiği üzere dinî anlamda bir arayış sürecine girmiştir. Alptekin'in yaşamış olduğu dinsel değişim her ne kadar ani bir şekilde gerçekleşmişse de çoğu dinsel değişim vakasında olduğu gibi arayış sürecini onun hayatının farklı aşamalarında görmek mümkündür. O,

bu süreci şöyle dillendirmektedir: “Biz bardağı taşıran son damlayı görürüz değil mi? Ama aslında onu son damla haline getiren damlacıklar vardır öncesinde. Başıma bu hidayet gelmeden önce ben dinleri araştırmaya başladım ama bu arada şan şöhret var, lüks hayat var ama yalnızca gece eve geldiğimde, yalnız kaldığımda yaratan var mı, cennet cehennem var mı, biz nasıl yaratıldık? Bu soruları soruyorum kendime. Dünya dinler tarihini okudum. Şamanizmi okuyorum, işte bu diyorum, hayır bu değil. Tevrat’ı okuyorum, İncil’i okuyorum, onu okuyorum bunu okuyorum. Her seferinde tamam buldum diyorum, sonra diyorum ki hayır bu alakasız. Rabbim benim arayış içinde olduğumu gördü.” (Esra Ezmeci, 29 Ağustos 2024, 00:26:56-00:27:44). Yukarıda verilen ifadelerle göre Alptekin, farklı dinî inançları ve kutsal kitapları incelediği hâlde bunlar onu zihinsel açıdan tatmin etmemiştir. Zihinsel tatmin arzusunun ve hakikat arayışının dinsel değişimi harekete geçirici bir faktör olması (Hökelekli, 2017; Karaca, 2011), Alptekin’in şahsında da izlenmektedir. Nitekim Rambo’nun dinsel değişim aşamaları arasında yer alan “arayış süreci” temelde irdeleme ve sorgulama içermektedir. Rambo’nun (1993) aktif sorgulama adını verdiği bu süreçte birey, memnuniyetsizlik ve tatminsizlik durumundan kurtulmak amacıyla çözüm arayışlarına devam etmektedir. İfadelerinden anlaşılacağı üzere Alptekin aktif bir sorgulama süreci geçirmekte, böylece bilişsel ve duygusal çelişki ve çatışmalarını gidererek psikolojik bakımdan denge hâlini bulmaya çalışmaktadır. Lofland ve Stark’ın (1965) modelinde de yer alan arayış aşamasında birey, yaşadığı gerilimden kurtulma arzusuyla dinleri ve inançları araştırarak kendisi için uygun olanı bulma telaşı içindedir.

Dinsel değişim öncesi son aşamada Alptekin’in hayatındaki maddî yoksunluk dikkat çekmektedir. Alptekin, bu dönemde sürekli borçlarla boğuştuğunu dile getirmekte ve yaşadığı durumu “Kendimi bitmiş hissediyordum.” şeklinde ifade etmektedir. O, yaşadığı olaylardan dolayı çok yorgun olduğunu ve insanların kendisini terk ettiğini söylemektedir. Bu hususu şöyle açıklamaktadır: “1999 yılında borçlarla boğuştum. Herkes kapılarını bana kapattı. Kendimi bitmiş hissediyordum. Yorgundum ve sahip olduğum her şeyi kaybetmişim. Kimse de beni sahiplenmedi” (Alptekin, 2007, 51). Dikkat edilecek olursa yalnızlık duygusu, onun yaşadığı bunalımı daha da artırmıştır. Bireyin çaresizlik içinde tek çare olarak dine sığınması ve böylece kurtuluşa ereceğine inanması, dinsel değişimi hızlandırıcı unsurlar arasındadır (Karaca, 2011). Alptekin’in “Kendimi bitmiş hissediyordum” cümlesi, yaşadığı çaresizliğin boyutlarını ortaya koymaktadır.

3.4. Dinsel Değişim Tecrübesi

Yaşar Alptekin’in dinsel değişimi, katılmış olduğu bir cenaze töreninde ani şekilde başlamıştır. Cenaze namazının kılınacağı caminin avlusuna girişinden itibaren birtakım duygusal değişiklikler yaşamış ve o anları şu şekilde ifade etmiştir: “Ne zaman ki avludan içeri girdim, o artist Yaşar Alptekin’in havası alınmaya başladı. Nasıl ki bir balonun havası alınır, nasıl ki bir bisiklet lastiğinin sibobuna basarsın tıss diye havası iner, işte öyle havanın söndüğünü anbean/saniye saniye hissettim. Sırtımdaki deri mont bir anda bana ağır gelmeye başlamıştı. Omuzlarım çöküyor, ellerim titriyor ve her şeyim değişiyordu sanki. Ama bedenim çökerken içimden başka bir şey yavaş yavaş ayağa kalkıyordu. Adeta

yılanın deri değiştirmesi gibi ruhum bedenimden ayrıldı ve insanlara bakmaya başladı. ...Oracıkta öyle durmuş, insanlara bakakalmıştım. Sadece insanlara bakıyordum.” (Alptekin, 2007, 54).

Ruhunun bedeninden ayrılarak insanları izlediğini dile getiren Alptekin, kendisini tabutun içinde hayal etmiş, ömrünü boşa geçirdiğini düşünmüş ve bundan dolayı korku yaşamıştır. Tecrübe ettiği bu olağan dışı olaya bakıldığında kendisinin mistik bir tecrübe yaşadığı söylenebilir. Nitekim Lofland ve Skonovd'un (1981) belirttiği üzere mistik tecrübenin karakteristik özelliği mantıksal ve tutarlı şekilde izah edilemeyişidir. Benzer şekilde James (2017), mistik tecrübenin niteliklerini sayarken onun tanımlanamadığını, noetik olduğunu, kalıcı olmadığını ve bireyin bu süreçte edilgen konumda bulunduğunu dile getirir. Bu noktada Alptekin'in, tecrübesini tanımlayamadığını ancak benzetmelerle aktarmaya çalıştığını görmekteyiz. Bu tecrübeyi o, tam anlamıyla izah edememekte fakat kendisi için anlamlı olduğunu dile getirmektedir. Aynı zamanda geçici olduğunu ve bu süreçte kendisinin edilgen konumda bulunduğunu belirten ifadeler kullanmaktadır. Tüm bunlardan anlaşılmaktadır ki Alptekin'in yaşamış olduğu bu deneyim, dinsel değişim motiflerinden mistik motife uygundur. Kendisi için dönüm noktası sayılabilecek bu olaydan sonra o, aniden kendine gelmiş ve yanında bulunan arkadaşından kendisine namaz kılmayı öğretmesini istemiştir: “Acaba şu tabut içinde yatan ben olsaydım ondan farklı mı olacaktım? ...Geçmişime baktım; işlediğim günahlar gözümün önüne geldi. ...Bir korku sardı içimi! ...Sonra aniden, sanki gündüz vakti kısacık bir uykudan, şekerleme kaçamağından uyanır gibi irkilip kendime geldim. Sağ tarafıma dönüp arkadaşşıma, daha önce hiç düşünmediğim ve tasarlamadığım bir cümle sarf ettim: Bana namaz kılmasını öğretir misin?” (Alptekin, 2007, 55-57).

Bahsi geçen otobiyografik anlatı, Alptekin'in dinsel değişiminin ilk dönüm noktasına kadarki kısmı oluşturmaktadır. Dikkat edilecek olursa Alptekin, ani bir duygusal ve bilişsel değişim yaşamıştır. Onun, geleceğine yönelik düşünceleri bilişsel bir değişime neden olunca, kaygı ve korku gibi güvensizlik, belirsizlik ve endişe içeren duygular tezahür etmiştir. Kuşkusuz yaşanan dinsel değişimde, içerisinde bulunulan gelişim döneminin de etkisi bulunmaktadır. Alptekin'in olayın yaşandığı zamanki yaşı (44) gelişim dönemlerinden orta yaş dönemine tekabül etmektedir. İlgili literatüre bakıldığı zaman orta yaş dönemindeki bireylerin çeşitli krizler yaşayabildiği, bu nedenle köklü değişimler geçirebildiği ifade edilmektedir (Karaca, 2016; Kayıklık, 2003). Bununla birlikte Alptekin'in ifadelerinde de görülen ölüm korkusu, onun değişimini tahrik eden nedenler arasında yer almaktadır.

Alptekin'in dinsel değişim sürecinde yaşadığı ikinci dönüm noktası sayılabilecek olay, katıldığı cenaze töreninden hemen sonraki günün sabah namazı vaktinde gerçekleşmiştir. Namaz kılmayı öğrenmek için arkadaşından yardım alan Alptekin, ilk iş olarak sabah namazına gitmiştir. Seküler bir hayattan geldiği için başlangıçta camide insanlar tarafından dışlanmaktan fazlasıyla çekinmiş fakat böyle bir durum yaşamamıştır. Akabinde, öncelikle okunan ezandan, ardından ise kılmış olduğu namazdan duygusal olarak oldukça etkilenmiş ve ani bir şekilde dinsel değişim

yaşamıştır. O, bu anları şöyle anlatmaktadır: “Camide tam diz çökmüş yerde otururken bir sesle irkildim! Hani deprem olur ya... Alttan salları ya her şeyi... Sanki yer, gök sarsılıyordu... Ezan sesini duyduğum zaman, Allah şahidimdir ki organlarımı bırakın, en küçük hücrelerim bile zangır zangır titremeye başladı. İşte bu, yıllardır hasret kaldığım ezandı. ...şimdi beni çepeçevre kuşatmış, adeta şefkatle kucaklamış bağına basıyordu. Ben ezan sesini daha önce de duymuştum ama ilk defa o kadar kuvvetli, o kadar derinden hissetmişim. ...Ve öyle bir namaz kıldım ki... O namazdaki duygu selini anlatacak kelime bulamıyorum!” (Alptekin, 2007, 60-61).

Alptekin’in dinsel değişimine neden olan ikinci olaya bakıldığında onun yaşadığı tecrübenin ilk olaydaki gibi mistik motife uygun olduğu görülmektedir. Ezan sesini duyduğu anda irkilmesi, her şeyin ezanın etkisinden dolayı sarsıldığını dile getirmesi, tüm vücudunun bu olayın etkisiyle titremeye başlaması ve o vaziyette iken gerçekleştirmiş olduğu ibadetteki duygu durumunu kelimelerle ifade edemediğini belirtmesi, yaşadığı dinsel değişimin mistik motife uygun olduğunu göstermektedir. Bu noktada, Rambo’nun belirttiği üzere (1993) dinsel değişim yaşayanlarda sık rastlanan bir durum olan mistik tecrübe olayının Alptekin’in değişiminde de var olduğunu söylemek mümkündür. Lofland ve Skonovd’a göre (1981) mistik tecrübenin özelliklerinden olan dinsel değişimde sosyal baskının olmaması ve değişimin kısa sürede gerçekleşmesi hususları Alptekin’in ifadelerinde de mevcuttur. Duygu yoğunluğunun yüksek olması ve tecrübe esnasındaki hisler de (irkilme, korku, şefkat, sevgi) onun yaşadığı dinsel değişimin mistik motife uyduğunu işaret etmektedir.

Namazın ardından yaşadıklarını anlatan Alptekin’in sözleri, Rambo’nun mistik motifini neden aynı zamanda “yeniden doğuş” olarak adlandırdığını özetler mahiyettedir. Alptekin’in (2010, 17) bu husustaki ifadesi şu şekildedir: “Namazla doğuşumun ardından...”. Namazı yeni bir doğuş olarak nitelmezden önce, kendi dinsel değişiminin dönüm noktası olan sabah namazının hemen ardından hissettiklerini dile getirdiği ifadeler de çalışmanın konusu açısından oldukça önemlidir: “Caminin kapısını açtığımda, Allah şahidimdir ki dünyaya bakışım değişmişti. ...O an bütün yaprakların secde ediyor gibi aynı anda, aynı hareketi yapıyor olmalarını görmek beni çok etkilemişti. Ve çınar ağacında serçe kuşlarının bülbül gibi ötüyor olduğunu gördüm. Serçeler serçe gibi değil, bülbül gibiydiler. Sanki namaz kılmamı bana müjdeliyorlardı. Tüm kainat sanki benim namazımı bana müjdeliyordu! ...Farklı bir dünyaya girmiştim.” (Alptekin, 2007, 61-62).

Lofland ve Stark (1965), dinsel değişim yaşayan bireylerin değişim gerçekleşmeden önce dönüm noktası sayılabilecek bazı olaylar yaşayabildiğinden söz etmektedir. Bu aşama, onların sunduğu modelin dördüncü aşamasını teşkil etmektedir. Bahsedildiği üzere Alptekin’in dinsel değişimine dönüm noktası sayılabilecek iki olayın neden olduğu izlenmektedir.

Yukarıdaki ifadelerle bakıldığı zaman Alptekin’in dinsel değişiminde duygusallığın ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Onun rasyonel bir şekilde hareket etmekten ziyade hislerinin etkisiyle davranış sergilediği görülmektedir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında belirtildiği üzere

hayatında büyük bir değişim olduğu göze çarpmaktadır. Kendisinde öncelikle inanç gelişmiş olup, akabinde davranışlarının değişmiş olması ve günahattan kurtulma hissini meydana gelmesi onun değişiminin ani dinsel değişim olduğunu teyit etmektedir.

Daha önce de bahsedildiği üzere, Alptekin'in yaşamış olduğu dinsel değişimin, gerçekleşme biçimi itibari ile pasif/edilgen dinsel değişim yaklaşımına daha uygun olduğunu söylemek mümkündür. Anlaşıldığı kadarıyla onun yaşadığı değişim ani şekilde gerçekleşmiş, değişim esnasında edilgen konumda kalmış ve değişimin meydana gelişinde duygusal faktörler ön plana çıkmıştır. Gerçekleşme şekline ek olarak dinsel değişim çeşitleri noktasında Alptekin'in değişimine bakılacak olursa, onun içten-içe yani inanılan dini yaşama yoğunluğunda görülen değişim çeşidini yaşadığı görülmektedir. Zira o, seküler hayat sürdürdüğü ve insanlar tarafından tanınan ünlü bir sima olduğu dönemde dahi İslamiyet'i kabul etmeye devam etmiştir. Bu durum ise onun dinsel değişimini diğer üç değişim çeşidinden ayrı kılmaktadır.

3.5. Dinsel Değişim Sonrası

Yaşar Alptekin'in yaşamış olduğu dinsel değişim, hayatının belli alanları ile sınırlı kalmamış, yaşamının hemen her alanında ve yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Onun yeni hayatına dair ilk söyledikleri şunlardır: *"Hani arabalar viraj alınca savrulur ya, işte öyle bir şeydi. Yeni hayatıma geçiş aşaması epey ilginçti. Gardırobumu baştan aşağı değiştirdim. Artık blue jean giymem diyordum. Cehalet bu ya, İslam hakkında hiç bilgim yoktu. Müslüman olmanın dış görünüşle çok ilgisi olduğunu sanacak kadar cahildim."* (Alptekin, 2007, 63). Verilen ifadelerle bakıldığında onun, hayatında köklü denilebilecek değişiklikler yapmasını bilgisizliğe bağladığı görülmektedir. Alptekin'in bu denli köklü bir değişim yaşamasında İslam hakkındaki bilgisizliğinin yanı sıra, başından geçen tecrübenin etki derecesinin de pay sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, kendisine göre aradığını bulmuş olması ve bulduğu hâli/huzuru kaybetmek istememesi bilhassa önem arz etmektedir.

Meydana gelen dinsel değişim sonrası dikkat çekici hususlardan biri Alptekin'in, geçmişini "pis" olarak görmesi ve bu durumdan kaçma ve uzaklaşma çabasıdır. Onun bu husustaki sözleri şu şekildedir: *"O kadar titizleniyordum ki, günlük hayatımda giydiğim giysilerin üzerine necaset bulaştı diye düşünüyordum. Evimde her an kötü hayatımın izlerini görüyordum gibiydim, onun için seccadeyi koyacak temiz bir yer göremiyordum. Sonunda seccadeyi kapının girişindeki küçük bir bölme koyduğum; orasını temiz görmüştüm. Kendimi kurak topraklardan gelip çölün ortasındaki vahayı bulmuş ve doğru yolda giden bir yolcu olarak görüyordum."* (Alptekin, 2007, 63). Alptekin'in kötü olarak adlandırdığı hayatından izler görmesi, evinde temiz bir yer olmadığını düşünmesi ve geçmişini kurak topraklara benzetmesi gibi hususları değişim öncesi hayatından duyduğu suçluluk ve pişmanlık hislerinin göstergeleri olarak sıralamak mümkündür. Bu ifadeler, onun önceki hayatına yönelik her türlü kalıntıdan kurtulma arzusunu yansıtıcı mahiyettedir. Esasen bu arzu, doğaldır. Zira yeni durumun sürekliliği ve sürdürülebilirliği için eskiye ait kalıntılardan bilişsel ve duygusal olarak tam bir kopuşun

gerçekleşmesi gerekir. Bu kopuş hâlinin şiddeti; dinsel değişim yaşayanın pişmanlık hissi, kirlilik duygusu ve arınma isteğiyle doğru orantılıdır. Yaşar Alptekin, önceki davranışlarından dolayı duyduğu pişmanlıktan kurtulabilmek için sürekli gözyaşı döktüğünü ifade etmektedir. Bu noktada günahların psikolojik ağırlığından kurtulma arzusunun belirgin bir biçimde öne çıktığı söylenebilir (Yapıcı, 1997).

Dinsel değişim öncesi hayatın anlamdan yoksun olduğunu dile getiren Alptekin'in değişim sonrası ifadelerine bakıldığında onun bu yoksunluktan din ile kurtulduğunu görmekteyiz. O, bu durumu şöyle anlatıyor: “Susuz bir insan nasıl su ararsa, ‘din’ ile ilgili her şeye öyle bakmaya başladım. Yeşil sarığım vardı. Sakal bırakmaya başlamıştım. Bostancı’dan Eyüp Sultan’a sabah namazını kılmak için geliyordum. ...bazen yatsı namazından sonra ilerdeki mezarlıklara gidip orada sabaha kadar oturuyordum. Mezarlıkta yatanlarla konuşuyordum. Geçmişimle ve o anki halimle yüzleşiyordum. Kendimi başılayamıyordum, çünkü kendimi çok kirli hissediyordum. Döktüğüm gözyaşlarıyla ‘temizleniyorum’ diye düşünüyordum.” (Alptekin, 2007, 64-65). Aktarılan bu ifadelerde de Alptekin'in kendisini suçlu ve günahkâr hissettiği, geçmişle yüzleştiği ve pişmanlık duyduğu aşikârdır. Bu noktada bireylerin işlemiş olduğu hata ve günahların onları derin bir pişmanlığa ittiği ve bu durum neticesinde bazı kişilerin bu vaziyeti dine ya da din dışı faaliyetlere yönelerek telafi etmeye çalıştığı ileri sürülebilir (Hökelekli, 2017; James, 2017). İfadelerinden anlaşıldığı kadarıyla Alptekin, din ile kurtuluşa ermeyi tercih etmiştir. Ayrıca onun din ile alakalı şeyleri susuz bir insanın su aramasına benzetmesi, değişim sonrasında yaşamında yeni hedeflerin ve amaçların olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Paloutzian ve arkadaşlarının (1999) dinsel değişim yaşayanların hayatlarında yeni amaç ve motivasyon kaynaklarının meydana geldiğini belirtmesi bu hususu destekleyicidir.

Alptekin'in dinî bir yaşam tercih ettikten sonra genellikle camilere gittiği ve oradaki insanlarla iletişim içinde olduğu görülmektedir. Lofland ve Stark'ın (1965) teorisinin beşinci ve altıncı aşamasında yer alan “etkili grup ilişkileri” burada da karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda şunu söylemek mümkündür: Belli bir gruba dâhil olmamakla birlikte genellikle dini yaşayan insanlarla iletişim hâlinde olması, dahası eski çevresiyle ilişkisinin kopmaya başlaması bu bağlamda değerlendirilebilir.

Dine uzak bir aileden geldiğini belirten Alptekin, değişiminin akabinde namaza başladıktan sonra bazılarının kendisine deli dediğini ve psikoloğa götürmeyi teklif ettiğini belirtmektedir: “Benim bırak ailemi, sülalemde namaz kılan kimse yok. Ben ilk namaza başladığımda beni delirdi, kafayı sıyırdı diye psikoloğa götürmek istediler.” (Star TV, 16 Şubat 2021, 00:07:42-00:07:49). Bununla birlikte o, bazı insanların kendisiyle iletişimi kestiğini, dizi ve film tekliflerinin artık gelmediğini dile getirmektedir: “İnsanlar ben namaz kıyorum diye benimle temaslarını kestiler. Dizi-film teklifi, mankenlik teklifi falan bunlar kesildi. Benimle hiç kimse film çevirmiyor.” (Uğur Taştan, 27 Kasım 2013, 00:10:38-00:10:45). Dinsel değişim yaşayan bireylerin eski çevrelerinden uzaklaşıp yeni çevreler

edinmesi literatürde karşılaşılan durumlardandır (Rambo, 1993). Bu anlamda Alptekin'in de sosyal çevresi tarafından farklı tepkilere maruz kaldığı ve bazı kişilerin kendisiyle iletişimi kestiği görülmektedir. Dinsel değişim yaşayanlarda olağan olan bu durumu Alptekin'in hayatında da görmekteyiz. Önceki sosyal çevresi onu dışladıkça yeni sosyal çevresi ona daha çok sahip çıkmaya başlamıştır. Zira o, öncekiler için yolunu değiştirmiş biriyken yeni çevresi için mühtedi konumundadır. Alptekin, sık sık farklı camilere gitmekte, oradaki insanlarla irtibat kurmaya gayret etmektedir. Buna, yeni inanç grubuna aidiyetin kuvvetlenmesi denilebilir.

Dinsel değişim yaşamadan öncesi ve sonrası arasındaki farkı anlatan Alptekin'in değişimden sonra insan ilişkileri hususunda anlayış değişikliği yaşadığı görülmektedir: "*Eskiden halkın takdiri için çalışıyordum, tribüne oynuyordum yani. Şimdi Hakk'ın takdirini kazanmaya çalışıyorum.*" (Prestij42, 9 Kasım 2009, 00:00:19-00:00:27). Bu noktada, davranışlarındaki güdüleyici faktörün değiştiği gözlemlenmektedir. Alptekin, değişim öncesinde insanların kendisini takdir edeceği davranışlar sergilediğini, sonrasında ise insanların değil Allah'ın takdir edeceği davranışlar sergilediğini belirtmektedir. Bu bağlamda davranışlarındaki ana saikin değişmiş olması, dinin Alptekin'in hayatında geldiği konumu anlama noktasında oldukça önemlidir.

Alptekin'in bir röportajda kullandığı ifadeler ibadetin insan davranışlarına etkisi hususunda oldukça önemlidir. O, insanlara bakışının namaz kılmaya başladıktan sonra değiştiğini söylemektedir: "*Namaz sonrası hayatım değişti. Eski hayatıma baktığım zaman çok küstah, çok ukala, kibirli, gururlu, kendini çok zengin zanneden, herkese yukarıdan bakan küstah bir insandım. Şimdiki hâlime baktığım zaman kendimdeki bu değişikliğe bazen kendim de şaşırıyorum. Her şeyim o kadar değişti ki siyahla beyaz kadar fark var arada.*" (Prestij42, 9 Kasım 2009, 00:00:45-00:01:17). Benzer şekilde dinsel değişimden sonra Alptekin'in insanlara karşı davranışlarının değişimine şu sözleri de örnek olarak verilebilir: "*Cahiliye zamanında İslam'ın dili ve huy nezaketini bilmezdim. Ama şimdi kalp incitecek tek cümle dahi söylememeye itina gösteriyorum.*" (Alptekin, 2018, s. 84). Bu noktada dikkat çeken husus, ibadetin ve dinî yaşantının onun düşüncelerine ve davranışlarına etkisidir. Literatüre bakıldığında ibadetin insan psikolojisi üzerinde etkili olduğu görüşüne rastlanmaktadır. Örneğin; yukarıdaki ifadelerle ilişkili olarak ibadetin kişinin diğer insanlarla ilişkisini düzenlediği ve bireyin insanlara karşı daha saygılı davranmasında etkili olduğu görüşü mevcuttur (Peker, 2015; Hökelekli, 2017). Bu bağlamda, dinsel değişimden sonra Alptekin'in insanlara karşı bakışının ve davranışlarının olumlu yönde değiştiği görülmektedir.

Yaşar Alptekin'in değişim sonrası hayatına bakıldığında dinî olarak nitelediği davranışlar noktasında hassaslaştığı göze çarpmaktadır: "*Hacdan döndükten sonra kadınlara el vermiyordum. ...kadınlar ısrarla el uzatıyor, şimdi ben vermezsem kadın kötü oluyor. Bizim dinimizde en günahlardan bir tanesi kalp kırmaktır. Eğer kadın ısrarcı bir şekilde elini bana uzattıysa onu kırmamak namına elimi uzatıyorum ama bir çekingenlik varsa ben elimi uzatmıyorum.*" (AS TV, 7 Nisan 2014, 00:16:06-00:16:58). Bu noktada dikkat çeken husus, Alptekin'in başlangıçta günah olduğunu düşündüğü için

kadınlarla el sıkışmaması, akabinde daha büyük bir günah olduğunu düşündüğü için kalp kırmamak adına el sıkışmasıdır. Dinî hassasiyet artışına başka bir örnek, onun tesettüre girmediği için eşinden ayrılmasıdır. Bu husustaki sözleri şöyledir: “*Tesettür konusu vardı aramızda. Tesettüre girmeyince ayrıldık.*” (AS TV, 7 Nisan 2014, 00:18:54-00:18:59). Dolayısıyla onun her iki davranışında da dinî hassasiyet gözettiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda, Alptekin’in bireysel hayatında dinî anlamda hassasiyet artışı olduğu, kadın erkek ilişkileri noktasında eskiye nazaran daha dikkatli davrandığı görülmektedir.

Yapmış olduğu bir röportaj esnasında eski sosyal çevresi ile ilişkilerinin değişip değişmediği sorusu üzerine Alptekin (Magazin Burada, 29 Ocak 2018, 00:06:56-00:07:21): “*Birden koptum. Ben şöyle bir önlem aldım: Bütün telefon fihristimi yaktım ve attım. Ben belki nefsimi yenik düşer ararım diye yaktım fihristimi ve telefon numaramı değiştirdim bana ulaşmasınlar diye. Yani gemileri yaktım.*” Verilen ifadelerden hareketle Alptekin’in dinsel değişim sonrası sert bir şekilde arkadaş çevresi ile ilişkisini kestiği ve yeni hayat görüşüne uygun olmayan insanları kendisinden uzak tutma gayreti içerisine girdiği söylenebilir. Onun bu şekilde yapmasının çeşitli sebepleri olmakla birlikte bunların en önemlilerinden birinin eski hayatına dönme korkusu olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim onun şu ifadeleri bu görüşü destekler mahiyettedir: “*Şundan da korkuyorum: Adım adım yaklaşabilirsiniz. Günah işlemekten ziyade günaha yaklaşmak da aynı orantıda. Önce göz kayar sonra ayak kayar. Allah muhafaza kayabilir de ayağım. Hiçbirimizin garantisi yok. Son nefeste imanlı gidebilmektir önemli olan. Nasıl bir anda döndümse, öyle bir anda geri dönüş de yapabilirim tövbe, haşa.*” (Magazin Burada, 29 Ocak 2018, 00:10:57-00:11:40). Alptekin’in ifadelerinde eski hayatına dönmekten ve günah işlemekten korktuğu görülmektedir. Yüksek seviyelere ulaştığı zaman dinî nitelikli obsesyon sınıfında zikredilen günah işleme korkusu; bireyin zihninde, istemediği durumların gerçekleşme korkusunun onun davranışlarına etki edecek düzeyde artmasıdır (Yüksel, 2019). Alptekin’in hayatına bakıldığında obsesyon olarak adlandırılacak düzeyde günah işleme korkusuna rastlanılmamaktadır. Bununla birlikte irtibat numaralarını yakması, numarasını değiştirmesi, eski arkadaşlarından uzaklaşması gibi durumlar onun günah işleme korkusu içerisinde olduğunu göstermektedir. Bu durum, yaşadığı dinsel değişimin onun hayatını etkileme derecesini anlama noktasında fikir vermektedir.

Bireysel yaşamında dinin çok önemli bir hâle geldiği görülen Alptekin, abdest almadan sokağa çıkmadığını dile getirmektedir. Bu noktada dikkat çeken husus, Alptekin’in abdestli bir şekilde dışarı çıktığında kötü sözlerden ve kötü bakışlardan korunacağını düşünmesidir. Onun bu konudaki sözleri şu şekildedir: “*Ben namaz abdesti almadan dışarı çıkmıyorum. Hayatta adım dahi atmam namaz abdesti almadan. Namaz abdesti almadan dışarı çıkmıyorum çünkü kötü söz, kötü gözden korunuyorum.*” (Uğur Taştan, 27 Kasım 2013, 00:19:15-00:19:25). Bu ifadeler dinin Alptekin’in hayatındaki yeri hakkında bilgi verici mahiyettedir. Onun, abdest almadan dışarı çıkmasının

mümkün olmadığını belirtmesi, dinsel değişimden sonra bireysel yaşamını dine göre düzenlediğinin önemli göstergeleri arasında yer almaktadır.

Geçmiş yaşantısından ani ve sert bir şekilde dinî yaşantıya geçen Alptekin'in hayatında bazı değişiklikler olmuştur. Yapılan analiz sonucunda onun yaşamında, aradığını bulma hissi ve bunu kaybetmemek için gayret gösterme, geçmişi pis olarak görme ve ondan kaçınma, değişim öncesi yaşam tarzından dolayı suçluluk ve pişmanlık ve bunun sonucunda suç ve günah olarak görülen davranışların telefisi için gayret etme, insanlara ve hayata inanç penceresinden bakma, davranışlarda yaratıcının rızasını gözetme ve eski yaşam tarzına dönmekten duyulan korku neticesinde hassas hareket etme gibi bireysel değişiklikler olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak ibadethanede ve oradaki bireylerle zaman geçirme artışı, eski çevreyi terk edip dine daha yakın olduğunu düşündüğü çevrede yaşamı idame ettirme ve insanlarla ilişkisinde dinin tavsiyelerini uygulama gibi sosyal değişiklikler Alptekin'in değişim sonrası yaşamında görülen farklılıklardır.

İslam'ı öğrenmeye çalışması, ibadetlerini eksiksiz bir şekilde yerine getirmeye özen gösterdiğini belirtmesi, değişim sürecinde duygusal olarak yaşamış olduğu durumlar ve hayatının genelinde kendisine göre İslamiyet etkisini yansıtmaya gayret etmesi, onun dini farklı boyutlarıyla yaşamaya başladığını göstermektedir. Bu noktada Glock ve Stark'ın öne sürdüğü modelde yer alan etki boyutunun Alptekin'de görüldüğünü söylemek mümkündür. Diğer boyutlara nazaran etki boyutunun kişinin hayatında daha kapsamlı bir yere sahip olması onun gözlemlenebilirliğini artırmaktadır. Bu bağlamda Alptekin'in ifadelerinden hareketle, hayatının her alanına inandığı dinin öğretilerinin tesir etmesi, onun dindarlığı etki boyutunda da yaşadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç

Yaşar Alptekin'in dinsel değişimi, içten içe ya da inanılan dini yaşama yoğunluğunda görülen değişim çeşidine uygun düşmektedir. Çünkü o, gerek kitaplarında gerekse röportajlarında hayatı boyunca dinî inancının İslam olduğunu belirtmektedir. Değişiminin ani şekilde gerçekleşmesi, duygusal faktörlerin ön planda olması ve değişime neden olan dinsel tecrübede edilgen konumda bulunması onun değişiminin pasivist yaklaşıma uygun olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, yaşamış olduğu dinsel tecrübeden hareketle onun değişim motifinin Lofland ve Skonovd'un ortaya koyduğu motiflerden biri olan mistik motife uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Alptekin'in dinsel değişiminde içsel ve dışsal etkiler birlikte rol oynamıştır. Mutsuz bir çocukluk geçirmesi, sevgisiz ve ilgisiz büyümesi, yaşadığı anlamsızlık duygusu, samimiyet arayışı, içerisinde bulunduğu gelişim döneminin etkileri ve aile içerisindeki sorunlar çocukluk ve ergenlik döneminde dinsel değişimi hazırlayıcı ilk nedenler olarak değerlendirilebilir. Gençlik yıllarında ise yaşadığı içsel çatışmalar, yalnızlık hissi, ölüm korkusu, varoluşsal krizler, psikik gerilimler, hayatın anlamsızlığı ve boşluk hissi, adeta bitmeyen huzursuzluk, bilişsel çelişkiler ve duygusal

tatminsizlikler neticesinde tezahür eden arayış ve sorgulamalar onu dinsel değişimin eşiğine kadar taşımıştır.

Yaşar Alptekin'in dinsel değişimi "kriz" olarak adlandırılabilir bir gerilim evresiyle birlikte başlamıştır. Bu dönemde o, sanat hayatını terk etmiş, yaşamış olduğu anlamsızlıktan ve şüphelerden kurtulmak için farklı şeyler denemiştir. "Arayış" olarak adlandırılabilir bu süreçte psikolojik açıdan kendisine iyi geleceğini düşündüğü etkinlikler bağlamında farklı dinleri ve inanç şekillerini incelemiştir. Böylece, öncelikle psikolojik olarak iyi olma çabası içerisine girmiş, akabinde dinî arayış süreci geçirmiştir. Yaptığı araştırmalar sonucu aradığını bulamamış fakat katıldığı bir cenaze töreninde ve törenden sonraki sabah namazında mistik tecrübe denebilecek olaylar neticesinde ani olarak dinsel değişim yaşamıştır. Bu, onun değişiminin sonraki aşaması olan dönüm noktası aşamasını teşkil etmektedir. Alptekin'de değişimin son aşamasını "dinsel yaşantı" oluşturmaktadır. Bu süreçte onun kendisini tanımladığı kimlik, davranışlar, sosyal çevre, alışkanlıklar vs. değişmiştir. Bu noktada belirtmek gerekir ki onun yaşadığı değişim aşamaları Lofland ve Stark'ın değişim modeliyle, yedinci aşama haricinde tamamen örtüşmekte, Rambo'nun değişim modeliyle ise kısmen uyumluluk göstermektedir.

Dinsel değişim sonrası Alptekin'in gerek bireysel gerekse sosyal yaşamının değiştiği görülmektedir. Nitekim onun giyim tarzı, arkadaş çevresi, ilgilendiği konular vb. yaşamıyla ilgili birçok şey değişmiştir. İnsanlara yaklaşımı, onlara bakışı, arkadaş seçimi, insanlarla ilişkilerini sürdürmede esas aldığı kriterler vb. hususlar, kendisinin ifadelerinden anlaşıldığı üzere tamamen din eksenli bir hâle gelmiştir. Bu noktada, yaşadığı dinsel değişimin Alptekin'in hayatında köklü bir değişikliğe yol açtığı yorumunda bulunmak mümkündür.

Kaynakça

- Adler, Alfred. *İnsan Doğasını Anlamak*. çev. Deniz Başkaya. İzmir: Atlantis Yayınevi, 2015.
- Alptekin, Yaşar. *Ben Namaz Kılmıyorum Ama Kalbim Temiz diyenlere*. İstanbul: Aktaş Yayıncılık, 2018.
- Alptekin, Yaşar. *Kendime Bir İyilik Yaptım Hacca Gittim*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2010.
- Alptekin, Yaşar. *Namazla Yeniden Doğdum*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2007.
- Aydın, Ali Rıza. "İnanma İhtiyacı ve Dini Ritüellerin Psikolojik Değeri". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9 (2009), 87-99.
- Bal, Hüseyin. *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Uygulamalı-Örneklili)*. Bursa: Sentez Yayıncılık, 2016.
- Burada, Magazin. "Yaşar Alptekin İle Enine Boyuna Hakkında Tüm Merak Edilenleri Konuştuk". *YouTube*. 29 Ocak 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=3vQswUSGEQs&t=992s>
- Esen, Nesibe. "Necip Fazıl Kısakürek'te Dinsel Değişim". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2011), 129-154.
- Ezmeçi, Esra. "Yaşar Alptekin: 20 Yıldır O Namazın Peşindeyim... / Esra Ezmeçi Ne Hissettin ?". *YouTube*. 29 Ağustos 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=ksJ4NYplesE>
- Freud, Sigmund. *Totem ve Tabu*. çev. Kamuran Şipal. İstanbul: Say yayınları, 2021.
- Haberlercom. "Genç Erkekler Olgun Kadınlardan Hoşlanırlar | Yaşar Alptekin". *YouTube*. 31 Temmuz 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=mREEsXCO2BI>
- Hall, Granville Stanley. *Adolescence; Its Psychology and Its Relations to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion, and Education (2 vols.)*. New York: D. Appleton, 1904.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017.
- James, William. *Dinsel Deneyimin Çeşitleri İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*. çev. İsmail Hakkı Yılmaz. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2017 (İngilizce yayınlanma tarihi 1901).
- Kara, Ahmet. "Sosyal Görünüş Kaygısı ile Utangaçlık Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi". *Birey ve Toplum* 6/11 (2016), 95-106.
- Karaca, Faruk. *Din Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2011.
- Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2016.
- Kartopu, Saffet. "Muhammed Esed'de Dini Değişimin Psikolojik Analizi". *Turkish Studies* 8/6 (2013), 345-364. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4962>
- Kayıklık, Hasan. "Bireysel Yaşamda Dinsel Değişim". *Arayış Değişim ve Din*. ed. Hasan Kayıklık. 7-30. Adana: Karahan Kitabevi, 2017.
- Kayıklık, Hasan. *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*. Adana: Karahan Kitabevi, 2011.
- Kayıklık, Hasan. *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler*. Adana: Baki Kitabevi, 2003.
- Kim, Heon. Choul. *Din Değiştirmenin Entelektüel Arka Planı*. İstanbul: Işık Yayınları, 2003.

- Kox, Willem vd. "Religious Conversion of Adolescents: Testing the Lofland and Stark Model of Religious Conversion". *Sociological Analysis* 52/3 (1991), 227-240. <https://doi.org/10.2307/3711359>
- Köse, Ali - Ayten, Ali. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Köse, Ali. "Din Değiştirmenin Psiko-Sosyolojik Nedenleri". *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*. ed. Ömer Faruk Harman. 407-427. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004.
- Köse, Ali. "İhtidâ". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 1 Ekim 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ihtida>
- Köse, Ali. *Neden İslam'ı Seçiyorlar Müslüman Olan İngilizler Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2008.
- Lacan, Jacques. *Autres Ecrits*. Paris: Edition de Seuil, 2001.
- Lofland, John - Skonovd, Norman. "Conversion Motifs". *Journal Journal for the Scientific Scientific Study of Religion* 20/4 (1981), 373-385. <https://doi.org/10.2307/1386185>
- Lofland, John - Stark, Rodney. "Becoming A World-Saver: A Theory of Conversion to a Deviant Perspective". *American Sociological Review*, 30/6 (1965), 862-875. <https://doi.org/10.2307/2090965>
- Paloutzian, Raymond F. vd. "Religious Conversion and Personality Change". *Journal of Personality* 67/6 (1999), 1047-1079.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015.
- Pitt, John E. "Why People Convert: A Balance Theoretical Approach to Religious Conversion". *Pastoral Psychology* 39/3 (1991), 171-183.
- Pontoretto, Joseph G. "A Counsellor's Guide to Conducting Psychobiographical Research". *International Journal for the Advancement of Counselling* 39 (2017), 249-263. DOI 10.1007/s10447-017-9295-x
- Prestij42. "Yasar Alptekin - Namaz". *YouTube*. 9 Kasım 2009. <https://www.youtube.com/watch?v=3CGqCtEuJuA>
- Rambo, Lewis R. "Theories of Conversion: Understanding and Interpreting Religious Change". *Social Compass* 46/3 (1999), 259-271. <https://doi.org/10.1177/003776899046003003>
- Rambo, Lewis R. *Understanding Religious Conversion*. London: Yale University Press, 1993.
- Star Tv. "Demet ve Alişan ile Sabah Sabah | Bana Deli Diyorlardı!". *YouTube*. 16 Şubat 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=3w4SPUw7IHM&t=790s>
- Starbuck, Edwin Diller. *The Psychology of Religion An Empirical Study of the Growth of Religious Conscionsness*. London: Walter Scott, 1899.
- Tajfel, Henri. "La categorisation sociale". *Introduction a la Psychologie Sociale 1*. ed. S. Moscovisi. 272-302. Paris: Librairie Larousse, 1972.

- Taştan, Uğur. "Yaşar alptekinin iranlı bir heyet tarafından çekilen belgeseli bölüm 2". *YouTube*. 27 Kasım 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=3ffj4Po1to>
- Taştan, Uğur. "Yaşar alptekinin iranlılar tarafından çekilen belgeseli bölüm 1". *YouTube*. 23 Kasım 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=O3IZcQ5ZICA>
- Turner, John C. "Comparaisan Sociale et Idenlite Sociale: Quelques Perspectives pour l'Etude du Comportement Intergroupes". çev. J. Descharnps. *Experience Entre Groupes*. Doise, Willem - Deschamps, Jean Claude. 151-184. Paris: Mouton, 1979.
- TV, AS. "Ünlülerin Dünyası Yaşar Alptekin blm1". *YouTube*. 7 Nisan 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=5XHIXqI2D4>
- Ullman, Chana. *The Transformed Self: The Psychology of Religion Conversion*. New York: Springer Science+Business Media, 1989.
- Yapıcı, Asım. *İslam'da Tövbe ve Dini Yaşayıştaki Rolü*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1997.
- Yapıcı, Asım. "Müslümanlıktan Hıristiyanlığa Geçişin Sebepleri Üzerine Sosyo Psikolojik Bir İnceleme". *İslami Araştırmalar* 20/2 (2007), 221-238.
- Yapıcı, Asım. "Buruşuk Nefisten Ütüsüz Ruha: Didem Madak'ta Değişimin İzini Sürmek". *Arayış Değişim ve Din*. ed. Hasan Kayıklık. 55-67. Adana: Karahan Kitabevi, 2017.
- Yapıcı, Asım. "İsmet Özel'de Dinsel Değişime Psikolojik Yaklaşımlar: Sabit Kişilik Değişen Kimlik". *Hece Aylık Edebiyat Dergisi İsmet Özel Özel Sayısı 2* (2024), 367-387.
- Yavuz, Kerim. *Günümüzde İnancın Psikolojisi*. Ankara: Boğaziçi Yayınları, 2013.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Yüksel, Büşranur. "Dini Yönelim Biçimleri ile Dini İçerikli Obsesyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İlahiyat Fakültesi Örneği". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 52/2 (2019), 217-239. <https://doi.org/10.29288/ilted.559043>